

जा. क्र. मृसमृचा/निवगुनि/मृआपमासु/ 20E 12026
कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य,
पुणे - ४११००५ दिनांक १५/०४/२०१८

प्रति,

विभागीय कृषि सहसंचालक,
(सर्व)

**विषय : राष्ट्रीय शाश्वत शेती अभियानांतर्गत मृद आरोग्य पत्रिका योजना सन २०१८-१९
मार्गदर्शक सूचना**

संदर्भ : केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचना दि.

सधन कृषि पध्दतीत रासायनिक खतांचा अनिर्बंधित व असंतुलित वापर तसेच तदानुषंगिक कारणांमुळे जमिनीचे आरोग्य बिघडत चालले आहे. त्याचा पिक उत्पादनावर व जमिनीच्या सुपिकतेवर विपरित परिणाम होऊ लागला आहे. यासाठी जमिनीचे आरोग्य अबाधित राखण्यासाठी मृद तपासणीवर आधारित खतांच्या संतुलित तसेच कार्यक्षम वापरास अनन्यसाधारण महत्त्व प्राप्त झाले आहे. या सर्व बाबींचा विचार करून, केंद्र व राज्य शासनाच्या सहयोगाने राज्यात राष्ट्रीय शाश्वत शेती अभियानांतर्गत “मृद आरोग्य पत्रिका” ही योजना सन २०१५-१६ पासून राबविण्यात येत आहे. या योजनेतर्गत प्रत्येक शेतक-याला दोन वर्षांतून एकदा त्याच्या शेतजमिनीची मृद आरोग्य पत्रिका उपलब्ध करून देण्यात येत आहे. त्याअनुषंगाने या योजनेची पहिले चक्र (1st Cycle) पूर्ण झालेली आहे.

आता या योजनेचे दुसरे चक्र (2nd Cycle) सन २०१७-१८ व सन २०१८-१९ या कालावधीत राबविण्यात येत असून सन २०१८-१९ या द्वितीय वर्षात अंमलबजावणी करण्यात येत आहे. या अनुषंगाने संदर्भीय पत्रान्वये प्राप्त मृद आरोग्य पत्रिका योजनेच्या सन २०१८-१९ च्या सविस्तर मार्गदर्शक सूचना, भौतिक व आर्थिक कार्यक्रम तसेच साप्ताहिक अहवालाचे प्रपत्र अ व ब सोबत सहपत्रित करण्यात येत आहे.

सोबत : वरीलप्रमाणे

कृषि संचालक
निविष्ठा व गुणनियंत्रण
कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

मृद आरोग्य पत्रिका योजना सन २०१८-१९

मार्गदर्शक सूचना

१. प्रस्तावना :

माती हे वनस्पतींच्या वाढीसाठी अन्नद्रव्यांचा पुरवठा करणारे सजीव व नैसर्गिक माध्यम आहे. खनिज, सेंद्रिय घटक, पाणी आणि हवा हे जमिनीचे प्रमुख घटक असून पीक वाढीसाठी या घटकांचे प्रमाण एकत्र असते. जमिनीचा अभ्यास आणि वर्गीकरण त्याच्या उपयोगीतेनुसार केला जातो. नैसर्गिक साधन सामुग्रीचे व्यवस्थापनाकरिता मृद सर्वेक्षण करण्यात येते आणि मृद परिक्षण हा खतांचा संतुलीत वापर आणि व्यवस्थापन याचा एक भाग आहे.

पिकांच्या वाढीसाठी जमिनीकडून अन्नांश घेतले जातात. त्या बदल्यात नवीन अन्नांशांचा जमिनीस पुरवठा करणे गरजेचे असते. त्यातुनच एकात्मिक अन्नद्रव्य व्यवस्थापनाची संकल्पना तयार झाली आहे. जमिनीचे आरोग्य टिकविणे, पर्यायाने जमिनीचे भौतिक, रासायनिक आणि जैविक गुणधर्म टिकविणे अत्यंत महत्वाचे आहे. यासाठी शेतजमिनीची मृदा तपासणी करणे आवश्यक आहे.

२. योजनेचे उद्देश :

प्रत्येक क्षेत्राचे माती परीक्षण करून घेणे व त्या आधारे जमिनीतील अन्नद्रव्यांचे प्रमाण जाणून घेणे, त्यानुसार पुढील हंगामात घेतल्या जाणा-या पिकांसाठी खतमात्रांची शिफारस करणे, पिकांच्या पेरणीच्या वेळी बाजारामध्ये उपलब्ध असलेल्या खत प्रकारानुसार खतांचे प्रमाण निश्चित करून वापर करणे या बाबींचा अवलंब केल्यास खतांचा समतोल वापरास चालना मिळेल. त्यासाठी राज्यात केंद्र शासनाच्या सहयोगाने मृद आरोग्य पत्रिका योजनांतर्गत राज्यातील सर्व शेतक-यांना २ वर्षांनी एकदा त्यांच्या शेत जमिनीची मृद आरोग्य पत्रिका उपलब्ध करून देणे हा प्रमुख उद्देश ठेऊन सदरचा महत्वाकांक्षी (प्लॅगशिप) कार्यक्रम सन २०१५-१६ पासून राज्यात राबविण्यात येत आहे. त्याची पहीली सायकल सन २०१७-१८ अखेर पूर्ण झालेली आहे व आता या योजनेची दुसऱ्या सायकल (2 nd Cycle) मधिल दुसरे वर्ष सन २०१८-१९ या कालावधी करिता माहे एप्रिल २०१८ पासून सुरु होत आहे. जमिन आरोग्य पत्रिकेच्या माध्यमातून शेतक-यांना त्यांच्या शेतजमिनीची रासायनिक गुणधर्म स्थिती, प्रमुख अन्नद्रव्यांची पातळी व सूक्ष्म मुलद्रव्य कमतरता स्थिती व त्यानुसार पिकांना द्यावयाच्या खत मात्रेची माहिती देण्यात येणार आहे. सदर योजनेच्या अंमलबजावणी करीता केंद्र शासनाचा ६० टक्के व राज्य शासनाचा ४० टक्के आर्थिक सहभाग राहणार आहे. या योजनेच्या उद्देशामध्ये खालील बाबींचा अंतर्भाव करण्यात आलेला आहे.

- रासायनिक खतांचा अनिर्बंध वापर कमी करून मृद तपासणीवर आधारित, अन्नद्रव्यांच्या कमतरतेनुसार खतांच्या संतुलित व कार्यक्षम वापरास प्रोत्साहन देणे.
- मृद आरोग्य सुधारण्यासाठी तसेच अन्नद्रव्यांची कार्यक्षमता वाढविण्यासाठी जैविक खते, सेंद्रीय खते, गांडूळ खत, निंबोळी/सल्फर आच्छादित युरियासारख्या संघ गतीने नत्र पुरवठा करणा-या खतांच्या वापरास प्रोत्साहन देणे.
- एकात्मिक अन्नद्रव्य व्यवस्थापनाद्वारे पिकांच्या उत्पादकतेत वाढ करणे.
- क्षमता वृद्धी, कृषि शाखेच्या विद्यार्थ्यांचा सहभाग / भारतीय कृषि संशोधन अनुसंधान (ICAR) व राज्यातील कृषि विद्यापिठांशी सुसंगत सहभागाने मृद तपासणी प्रयोगशाळांच्या कार्यपध्दतीत सुधारणा करणे.
- जमीनीच्या उत्पादकतेविषयी समस्या जाणून घेण्यासाठी राज्यांमध्ये मृद नमुने काढणे व तपासणीच्या पध्दतीमध्ये समानता आणणे व निर्धारित जिल्हांमध्ये तालुका / परिमंडळ स्तरीय खतांच्या शिफारशी विकसीत करणे.

३. योजनेतील घटक:

- १) **जमिन आरोग्य पत्रिकेचे वितरण :** जमिन सुपिकता निर्देशांक तसेच पिकांना अन्नद्रव्य वापराच्या शिफारशीसह सर्व शेतकऱ्यांना नियतकालिक जमिन आरोग्य पत्रिकेचे वितरण.
- २) **मृद विश्लेषण प्रशिक्षण :** कृषि विद्यापीठ / भारतीय कृषि अनुसंधान परिषद (ICAR) यांच्या सहभागाने २० मृद विश्लेषकांच्या गटासाठी एक आठवड्याचे मृद विश्लेषण पद्धती बाबत प्रशिक्षण आयोजित करणे.
- ३) **क्षमता वृद्धी आणि नियमित सनियंत्रण व मूल्यमापन :** राज्य शासनाकडून कृषि विद्यापीठ / भारतीय कृषि अनुसंधान परिषद (ICAR) यांच्या सहकार्याने तांत्रिक व सहयोगी कर्मचाऱ्यांची क्षमतावृद्धी आणि नियमित सनियंत्रण व मूल्यमापन करणे.
- ४) **अभियान व्यवस्थापन :** अभियान व्यवस्थापनासाठी प्रकल्प व्यवस्थापनाकरीता कृषि आयुक्तालयस्तरावर वरीष्ठ संगणक प्रोग्रॅमर, तांत्रिक सहाय्यक, संगणक ऑपरेटर, शिपाई इ. कंत्राटी पध्दतीने नेमणूक करणे, कार्यालयीन खर्च, आढावा सभांचे आयोजन, क्षेत्रीय दौरे इ. बाबींचा समावेश.

४. जिल्हास्तरीय कार्यकारी समिती :-

योजनेचे नियोजन व अंमलबजावणी जिल्हास्तरीय कार्यकारी समितीने करावयाचे असून त्यासाठी पुढीलप्रमाणे जिल्हास्तरीय समिती गठीत करण्यात येत आहे.

१) जिल्हाधिकारी	- अध्यक्ष
२) जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी	- सदस्य
३) कृषि विद्यापीठ/ कृषि विज्ञान केंद्र प्रतिनिधी	- सदस्य
४) उपविभागीय कृषि अधिकारी	- सदस्य
५) जिल्हा मृद सर्वेक्षण मृद चाचणी अधिकारी	- सदस्य
६) कृषि उपसंचालक (जिअकूअ कार्यालय)	- सदस्य सचिव
७) जिल्हा परिषद कृषि समितीचे सभापती	- सदस्य
८) पंचायत राज संस्थेचे दोन प्रतिनिधी	- निर्मात्रित सदस्य

योजनेच्या उद्देशानुसार समितीने जिल्ह्याचा वार्षिक कृति आराखडा तयार करणे यामध्ये मृद नमुने काढण्यापासून ते शेतकऱ्यांना मृद आरोग्य पत्रिका वितरण करण्यापर्यंत कामाचे कालबद्ध नियोजन करणे, इत्यादी बाबींची प्रभावी अंमलबजावणी व सनियंत्रण या सर्व जबाबदाऱ्या जिल्हास्तरीय कार्यकारी समितीने नियमितपणे पार पाडाव्याच्या आहेत. जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांचे कार्यालयातील कृषि उपसंचालक हे या योजनेचे जिल्हास्तरीय नोडल (समन्वय) अधिकारी म्हणून काम पाहतील. तसेच उपविभागीय कृषि अधिकारी यांचेवर योजनेच्या अंमलबजावणीची संपूर्ण जबाबदारी राहिल. योजनेचे नोडल अधिकारी तथा कृषि उपसंचालक जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी कार्यालय यांनी वेळोवेळी या योजनेत सहभागी असणाऱ्या सर्व मृद चाचणी प्रयोगशाळांची तांत्रिक तपासणी जिल्हा मृद चाचणी अधिकारी यांचे सहाय्याने करावयाची आहे. यामध्ये आवश्यक उपकरणे, रसायने काच सामान, तांत्रिक मनुष्यबळ प्रयोगशाळेतील इतर सुविधा इत्यादी बाबींची कटाक्षाने तांत्रिक तपासणी (आवश्यकता व प्रत्यक्षात वापर) करावी जेणेकरून शेतकऱ्यांना देण्यात येणाऱ्या मृद आरोग्य पत्रिकेच्या गुणवत्तेवर परिणाम होणार नाही. तसेच समन्वय अधिकारी यांनी सर्व सहभागी मृद चाचणी प्रयोगशाळेशी समन्वय साधून दर साप्ताहास विहित नमुन्यातील (सोबत प्रपत्र अ व ब) योजनेचा अचूक प्रगती अहवाल वरिष्ठ कार्यालयाला सादर करण्याची जबाबदारी राहिल.

जिल्हास्तरीय कार्यकारी समितीची कामे खालीलप्रमाणे राहतील.:

- १) मृद नमुने काढण्यासाठी गावांची निवड करणे. काढलेल्या मृद नमुन्यांचे निर्धारित केलेल्या वर्षात विश्लेषणाचे काम करून घेणे.
- २) मृद नमुन्यांचे सविस्तर विश्लेषण करून मातीतील पोषक अन्नद्रव्य स्थितीबाबत भाष्य करणे.

- ३) जमिन आरोग्यपत्रिका तयार करुन वेळेत शेतक-यांना वितरीत करणे.
- ४) प्रमुख पिकांसाठी अन्नद्रव्य व्यवस्थापन पध्दती विकसीत करणे.
- ५) अन्नद्रव्याची कमतरता आणि समस्याग्रस्त जमिनींसाठी भूसुधारकाची मागणी नोंदविणे.
- ६) योजनेच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी सहभागधारकांची क्षमता वृद्धी करणे.
- ७) गावपातळीवर शेतक-यांच्या बैठका आयोजित करुन अन्नद्रव्यांची कमतरता असणाऱ्या विशिष्ट क्षेत्रामध्ये खत मात्रांच्या शिफारसीचा प्रसार व प्रचार करणे.
- ८) मृद आरोग्य पत्रिकेच्या अहवाला नुसार विविध योजनांतर्गत पीक प्रात्यक्षिकांचे आयोजन करुन खत मात्रांचा वापर करण्यास प्रोत्साहन देणे.
- ९) सुधारीत व सुपिक जमिनीमध्ये उच्चतम मुल्य असणारी पिके प्रस्तावित करणे.

५. योजनेत पंचायत राज संस्थेचा सहभाग व भूमिका :

- १) या योजनेच्या प्रभावी अंमलबजावणीकरिता राज्य शासनाबरोबरच पंचायत राज / ग्रामपंचायत संस्थेचा देखिल सक्रिय सहभाग घेण्यात यावा.
- २) प्रात्यक्षिके, शेतकरी प्रशिक्षण व तंत्रज्ञानाचा व्यापक प्रसार परिसरातील संपर्क त्या दृष्टीने कार्यवाही करणे भागात लोकाभिमूख करण्याकरिता शेतकरी व ग्रामपंचायतीचा उत्तम सहभाग होऊ शकेल.
- ३) योजनेत निवडलेल्या गावातील मृद नमुने काढण्यापासुन ते मृद आरोग्य पत्रिकेचे वितरण या संपुर्ण प्रक्रियेत गावातील शेतक-यांचा सक्रीय सहभाग असावा.

६. योजनेची कार्यपध्दती :

- अ) **जमिन आरोग्य पत्रिका :** जमिनीची सूपिकता, पिकांना द्यावयाची खतमात्रा, आम्ल व अल्कली असणाऱ्या जमिनीकरिता आवश्यक असणाऱ्या भूसुधारकांची माहिती तसेच एकात्मिक अन्नद्रव्य व्यवस्थापनाबाबतच्या शिफारसी जैविक व सैद्ध्य घटकांच्या शिफारशी इ. माहितीचा समावेश राहिल.

मृद नमुने काढण्याबाबत कृति आराखडा तयार करणे.: दोन वर्षांतून एकदा प्रत्येक शेतकऱ्याला त्याच्या शेतजमिनीची आरोग्य पत्रिका द्यावयाची असल्याने त्यानुसार गावांची निवड करुन मृद नमुने काढणेबाबतचा कृति आराखडा तयार करावा. कृति आराखड्यामध्ये तालुकानिहाय किती गावांचा अंतर्भाव करण्यात आलेला आहे. त्यामध्ये लागवडीलायक क्षेत्रापैकी बागायत व जिरायत क्षेत्र व त्यानुसार जमिन धारकांची संख्या, बागायत व जिरायत जमिनीतून काढण्यात येणा-या मृद नमुन्यांची संख्या व शेवटी एकूण काढण्यात आलेले मृद नमुने व तपासले जाणारे मृद नमुने यांचा अंतर्भाव करण्यात यावा.

ब) **मृद नमुने काढण्यासाठी खालील घटक सहभागी होऊ शकतात.:**

योजनेतील मृद नमुने काढण्याची जबाबदारी कृषि विभागाच्या क्षेत्रीय स्तरावरील कर्मचाऱ्यांची राहिल, तथापी तालुका कृषि अधिकारी हे मृद नमुने काढताना खालील घटकांचे सहाय्य घेऊ शकतात.

- अ) कृषि विभागातील क्षेत्रीय कर्मचारी
- ब) विज्ञान महाविद्यालयाचे विद्यार्थी व त्यांच्या मृद चाचणी प्रयोगशाळेतील कर्मचारी वर्ग
- क) कृषि विद्यापिठ आणि मृद चाचणी कर्मचारी वर्ग
- ड) प्रशिक्षित / तज्ञ शेतकरी, आत्माअंतर्गत नियुक्त कृषिमित्र, नोंदणीकृत मृद तपासणी प्रयोगशाळांचे कर्मचारी.

क) **मृद नमुने तपासण्यासाठी खालील घटक सहभागी होऊ शकतात.:**

- १) शासकिय मृद चाचणी प्रयोगशाळा
- २) नोंदणीकृत अशासकिय मृद चाचणी प्रयोगशाळेकडून आऊट सोर्सिंगद्वारे.
- ३) अर्थ साहाय्योत विज्ञान महाविद्यालये/ कृषि विज्ञान केंद्र
- ४) कृषि विज्ञान केंद्र
- ५) अनुदानीत अशासकीय मृद परिक्षण प्रयोग शाळा(स्थायी/फिरत्या)

ड) मृद नमुने काढणे :

शास्वशुध्द पध्दतीने मृद नमुने काढण्यावरच मृद परिक्षणाची गुणवत्ता व खतमात्रांची शिफारस अवलंबून असते. त्याकरिता कृषि विज्ञापिठाणे विहित केलेल्या पध्दतीनुसार मृद नमुने काढण्यात यावे. या योजनेच्या प्रथम सायकल मध्ये याबाबतचे प्रशिक्षण क्षेत्रिय कर्मचाऱ्यांना देण्यात आलेले आहे.योजनेतील मृद नमुने काढताना खालील प्रमाणे कार्यवाही करण्यात यावी.

- १) बागायत क्षेत्रासाठी २.५० हे. क्षेत्रामधून एक मृद नमुना तर जिरायत क्षेत्रासाठी १० हे. क्षेत्रामधून एक मृद नमुना काढण्यात यावा. मृद नमुने काढताना पिक निघाल्यानंतर व पेरणीपूर्वी या मधल्या काळात जेव्हा जमिन मोकळी असते या कालावधीत मृद नमुने काढण्यात यावेत. मृद नमुने काढताना विहित पध्दतीनुसार काढण्यात यावे. प्रातिनिधीक मृद नमुने काढणे पासून ते मृद नमुने मृद चाचणी प्रयोगशाळेत पोहचविणे याबाबतचे सविस्तर प्रशिक्षण, क्षेत्रिय पातळीवर काम करणारे विस्तार कर्मचारी / शेतकरी / कृषिमित्र/ विद्यार्थी इ. ना देण्यात यावे. विविध अभियानांतर्गत निवडलेल्या गावांतील मृद नमुने तपासणीचे काम प्राधान्याने करावे.
- २) बागायत क्षेत्रात सिमांतिक व लहान शेतकरी - प्रत्येक २.५ हेक्टर परिघ क्षेत्रासाठी १ मृद नमुना, अर्ध-मध्यम, मध्यम व मोठे शेतकरी प्रत्येक शेतक-यासाठी १ मृद नमुना,
- ३) जिरायत क्षेत्रात सिमांतिक, लहान, अर्ध-मध्यम व मध्यम शेतकरी - प्रत्येक १० हेक्टर परिघ क्षेत्रासाठी १ मृद नमुना
- ४) मोठे शेतक-यांकरिता प्रत्येक शेतक-यासाठी १ मृद नमुना काढण्यात यावा.
- ५) मृद नमुने काढलेल्या शेतक-यांची यादी गावांतील ग्रामपंचायतीमध्ये लावण्यात यावी. मंडल कृषि अधिकारी, सरपंच व ग्रामसेवक यांचेकडून योग्य पध्दतीने मृद नमुने काढल्या बाबतचे एकत्रित प्रमाणपत्र घेण्यात यावे.
- ६) जी पी एस उपकरण/जीपीएस सुविधा असलेले मोबाईलचा उपयोग करुन मृद नमुने काढण्यात यावेत व त्याची माहिती सॅम्पल स्लीप मध्ये अचुक भरावी.
- ७) स्ट्रॅटीफाईड सॅम्पलींग पध्दतीचा अवलंब करुन नमुने काढण्यात यावेत.

मृद नमुने विहित पध्दतीनुसार व तांत्रिक दृष्ट्या योग्य आहेत किंवा नाही आणि नमुन्यांचे ठिकाण अक्षांश व रेखांश द्वारे निश्चत केले आहे किंवा नाही याची शहानिशा करण्याची जबाबदारी मंडळ कृषि अधिकारी यांची राहिल. या विषयी १ ते १५ मे २०१८ मृद नमुने काढणे विशेष मोहिमे बाबत विभागाने निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सुचने मध्ये सविस्तर माहिती देण्यात आलेली आहे.त्यानुसार कार्यवाही करावी.

इ) मृद नमुन्यांचे विश्लेषण :

काढण्यात आलेल्या प्रत्येक मृद नमुन्यांची केंद्र शासनांच्या मार्गदर्शक सुचनेनुसार १२ घटकांसाठी विहित पध्दतीनुसार तपासणी करावी.

- अ) जमिनीचा सामू (pH) , क्षारता (EC) , सेंद्रिय कर्ब (OC)
- ब) प्रमुख मूलद्रव्ये, उपलब्ध नत्र, उपलब्ध स्फुरद, उपलब्ध पालाश व गंधक
- क) सूक्ष्म मूलद्रव्ये - उपलब्ध जस्त, तांबे, लोह, मंगल व बोरॉन
- ड) विश्लेषणातील मृद चाचणी प्रयोगशाळेच्या तपासणी क्षमतेचा पुर्ण वापर होईल असे पाहवे.
- इ) मृद विश्लेषणाचे काम पूर्ण होताच ते केंद्र शासनाच्या (M I S Software) ऑनलाईन संगणक प्रणालीवर निष्कर्ष भरुन रंगीत जमिन आरोग्य पत्रिका विहित नमुन्यातच तयार करुन क्षेत्रिय पातळीवरील यंत्रणेमार्फत शेतकऱ्यांना त्वरीत मार्गदर्शनासह वितरण करण्यात यावे.
- फ) जिल्हा मृद सर्वेक्षण मृद चाचणी प्रयोगशाळा ही त्या जिल्ह्यात नोडल प्रयोगशाळा म्हणून काम करेल. या प्रयोगशाळेत जिल्ह्याचा मृद आरोग्यपत्रिका वितरण करणेबाबतचा सविस्तर कृति आराखडा तयार

करावा. जेणे करुन मृद नमुन्यांचा ओघ प्रयोगशाळांना नियमित राहिल व मृद विश्लेषणाचे काम अखंडित सुरु राहिल.

- भ) मृद विश्लेषणाची गुणवत्ता राखण्यासाठी जिल्हयातील निघणा-या एकूण मृद नमुन्यांचे रॅण्डम पध्दतीने १ % मृद नमुन्यांचे नोडल प्रयोगशाळेत विश्लेषण करण्यात यावे. म्हणजे मृद विश्लेषणाच्या गुणवत्तेवर नियंत्रण राहिल.
- म) या योजनेच्या अंमलबजावणी दरम्यान जिल्हयातील सर्व संबंधित अधिकाऱ्यांनी नियमितपणे मृद चाचणी प्रयोगशाळांची तांत्रिक तपासणी करावी. (तांत्रिक तपासणी मार्गदर्शक सुचना दि.१४.०६.२०१०)
- प) सन २०१८-१९ चे उद्दिष्ट लक्षात घेता प्रयोगशाळांनी दोन शिफ्टमध्ये काम करावे.त्यानुसार दोन शिफ्ट मध्ये काम करणाऱ्या मृद चाचणी प्रयोगशाळांची वार्षिक मृद नमुने तपासणीची क्षमता दुप्पट राहिल.

ई) मृद नमुने तपासणीचे नियोजन

योजनेअंतर्गत जिल्हयाला देण्यात आलेल्या लक्षांकानुसार मृद नमुने काढण्यात यावे. काढण्यात आलेले मृद नमुने जिल्हयातील योजनेत सहभागी असणाऱ्या शासकीय व नोंदणीकृत अशासकीय मृद चाचणी प्रयोगशाळांना त्याच्या क्षमतेनुसार वितरीत करण्यात यावे. जिल्हयातील योजनेत सहभागी मृद चाचणी प्रयोगशाळांना त्यांच्या क्षमतेनुसार मृद नमुने वितरीत केल्यानंतरही जर मृद नमुने शिल्लक राहत असतील तर सदरचे मृद नमुने विभागातील इतर प्रयोगशाळांना वितरीत करण्यासाठी जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी विभागीय कृषि सहसंचालक यांना त्वरीत कळवावे. विभागीय कृषि सहसंचालक यांनी आपल्या विभागातील योजनेत सहभागी नोंदणीकृत प्रयोगशाळांना सदरचे नमुने विश्लेषणासाठी त्वरीत वाटप करुन त्यांना तपासणीसाठी वेळेचे बंधन घालुन द्यावे. प्रयोगशाळांच्या कमतरतेमुळे जर विभागातील प्रयोगशाळांची मृद नमुने तपासणीच्या क्षमतेपेक्षा मृद नमुन्यांची संख्या जास्त होत असेल तर सदरचे मृद नमुने राज्यस्तरावर नोंदणीकृत असणा-या प्रयोगशाळेकडुन तपासुण घेण्यासाठी विभागीय कृषि सहसंचालक यांनी प्रस्ताव आयुक्तालयास सत्वर सादर करावा. जेणेकरुन आयुक्तालय स्तरावरुन विभागातील अशा जास्तीच्या नमुन्याच्या तपासणीसाठी राज्यस्तरीय नोंदणीकृत मृद प्रयोगशाळांना प्राधीकृत करेल त्यामुळे वेळेवर मृद नमुन्याची तपासणी होवुन शेतकऱ्यांना जमिन आरोग्य पत्रिकांचे वितरण करणे सुलभ होईल.

फ) मृद आरोग्य पत्रिका वितरण -

संबंधित तालुक्यास गावनिहाय मृद आरोग्य वितरण पत्रिका (SHC) वितरण झाल्यावर त्याचे तात्काळ वितरण मंडळ कृषि अधिकारी, कृषि पर्यवेक्षक यांचे मार्फत संबंधित कृषि सहाय्यक यांना करावे. राष्ट्रीय दिन जसे २६ जानेवारी, १५ ऑगस्ट, २ ऑक्टोबर, ५ डिसेंबर(जागतिक मृदा दिवस), १ मे (महाराष्ट्र दिन), १ जुलै (कृषि दिन), शेतकरी दिन, प्रात्यक्षिकांचा शेती दिन, चर्चासभा, मेळावे इ. दिवशी समारंभपूर्वक त्या क्षेत्रातील मान्यवर लोकप्रतिनिधी यांचे शुभहस्ते त्याचे वितरण करावे, जमिन आरोग्य पत्रिका वितरण करताना त्यांचे सविस्तर मार्गदर्शन कृषि विद्यापीठ, कृषि संशोधन केंद्र, कृषि विज्ञान केंद्र यांचेकडील शास्त्रज्ञांच्या सहयोगाने करण्यात यावे व मृद आरोग्य पत्रिकेचे महत्व पटवुन त्याच्या वापरा दिवशी घडीपत्रीका, लिफलेट, माहितीपत्रिका याद्वारे माहिती देण्यात येईल याची खबरदारी घ्यावी. तसेच मृद आरोग्य पत्रिका वितरण केल्यानंतर कृषि सहाय्यकाने त्याची नोंद नोंदवहीत दिनांकनिहाय शेतकऱ्याच्या स्वाक्षरीसह घेण्यात यावी. सदरची नोंदवही महत्वाचा लेखाभिलेख म्हणुन तालुका स्तरावर जतन करण्यात यावी. कोणत्याही परिस्थितीत मृद आरोग्य पत्रिका वितरणाविना प्रयोगशाळेत, कार्यालय, ग्रामपंचायत स्तरावर पडून राहणार नाहीत याची दक्षता संबंधित क्षेत्रीय कर्मचाऱ्यांनी घ्यावयाची आहे. असे आढळुन आल्यास संबंधितांवर योग्य ती प्रशासकीय कार्यवाही प्रस्तावित करण्यात येईल याची जाणीवपूर्वक नोंद घ्यावी.

७) आर्थिक कार्यक्रम :

➤ बाब नं. १ :-

मृद विश्लेषण आणि जमिन आरोग्य पत्रिका वितरण करिता आर्थिक निकष (रु. ३००/- प्रती मृद नमूना)

अ.क्र.	तपशिल	आर्थिक तरतूद (रुपये)
१	नमूना पिशवी, नमूना चिड्डी, मृद नमूना काढणे, वाहतूक व जमिन आरोग्य पत्रिका वितरण	४०.००
२	मृद नमूना विश्लेषण, विश्लेषणाचे निष्कर्ष संगणक प्रणालीवर अपलोड करणे रंगीत जमिन आरोग्य पत्रिका तयार करणे, प्रयोगशाळा व्यवस्थापन व अनुषंगीक सर्व बाबी इ.	२६०.००
	एकूण :-	३००.००

वरील आर्थिक निकषाच्या मर्यादेत राहून निरनिराळ्या घटकांवर निधी खर्च करणे याबाबीकरिता लवचिकता प्रदान केली असून स्थानिक परिस्थितीनुसार जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांना निर्णय घेण्याचे अधिकार राहतील. तथापी कोणत्याही परिस्थितीत प्रती मृद नमूना रु. ३००/- च्या मर्यादेतच खर्च होईल याची दक्षता घ्यावी.

● नोंदणीकृत अशासकिय प्रयोगशाळांना निधी वितरण कार्यप्रणाली

- १) मृद नमुन्यातील सर्व (१२ घटक) विहित घटकांची तपासणी करणे बंधनकारक राहिल.
- २) जमिन आरोग्य पत्रिका केंद्र शासनाचे ऑनलाईन MIS सॉफ्टवेअर संगणक प्रणालीमध्ये तयार करणे बंधनकारक राहिल.
- ३) शेतक-यांना वितरीत करण्यात येणा-या मृद आरोग्य पत्रिका अे ४ रंगीत प्रिंट १०० जी एस एम कागदावर व प्रयोगशाळेच्या सही शिक्क्यासह असावी.
- ४) मृद आरोग्य पत्रिकाबाबतचे देयक सादर करतांना प्रयोगशाळेच्या लेटर हेडवर सादर करण्यात यावे.
- ५) सादर देयक तालुका कृषि अधिकारी यांनी प्रमाणित करून जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी कार्यालयात सादर केल्यानंतरच देयके अदा करण्यात यावीत.
- ६) जमिन आरोग्य पत्रिका संबंधित तालुका कृषि अधिकारी यांचेकडे पोहोच केल्यानंतर खालील प्रपत्रात देयक सादर करावेत.

मृद आरोग्य पत्रिका योजना

मृद नमुने विश्लेषणाचे देयक

दिनांक / /२०१९

- नोंदणीकृत अशासकिय प्रयोगशाळेचे नाव- -----
- नोंदणी क्रमांक :-
- नोंदणी कालावधी :-

मृद नमुने प्राप्त दिनांक :-

अ.क्र.	तालुक्याचे नाव	गावाचे नाव	तपासलेल्या मृद नमुने संख्या	प्रति नमुने तपासणी दर @ रु २६०.००	एकूण देय रक्कम	जमिन आरोग्य पत्रिकांची संख्या
	एकूण					

दिनांक :-

प्रयोगशाळा प्रमुखांची स्वाक्षरी /शिक्का

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, उपरोक्त मृद चाचणी प्रयोगशाळेकडून ----- गावातील ----- मृद नमुने तपासले असून त्यांच्या एकुण ----- जमिन आरोग्य पत्रिका रंगीत व १०० जी एस एम च्या पेपरवर सुस्थितीत प्राप्त झाल्या असून, सदर प्रयोगशाळेस मापदंडानुसार देयक अदा करण्यास हरकत नाही.

दिनांक :-

तालुका कृषि अधिकारी

(स्वाक्षरी / शिक्का)

➤ बाब क्र. २ (क्षमता वृद्धी)

अ) मृद विश्लेषण व खतांची शिफारस याविषयी २० मृद विश्लेषकांचे एका आठवड्याचे (५ दिवस) प्रशिक्षण आयोजित करणे.

अ.क्र.	तपशिल	खर्चाचा आंतर्भाव (रुपये)
१	निवास व भोजन रु. ४००/- प्रति प्रशिक्षणार्थी प्रति दिवस (२० प्रशिक्षणार्थी करीता)	४००००/-
२	लेखन सामुग्री व मृद विश्लेषण पध्दती पुस्तिका	५०००/-
३	मान्यवर व्याख्याता मानधन रु. १०००/- प्रमाणे ५ व्याख्याते करीता	५०००/-
४	सभागृह व इतर प्रशिक्षण सुविधा शुल्क प्रयोगशाळांतील कामकाजासह	१००००/-
	एक ओरियनटेशन प्रशिक्षण मोड्युल प्रति प्रयोगशाळा	६००००/-

ब) शेतकरी प्रशिक्षणा करीता आर्थिक निकष- मृद नमुने काढणे, मृद आरोग्य पत्रिकेची माहिती याबाबत ३० शेतकऱ्यांचे २ दिवसाचे प्रशिक्षण आयोजित करणे

अ.क्र.	बाब	दर रु.	रक्कम रु.
१	प्रशिक्षण साहित्य / लेखन सामुग्री / स्थळ / दृकश्राव्य सुविधा इ.	२५००/- प्रति प्रशिक्षण	२५००/-
२	डोरमॅटरी / प्रवास / परीवहन इ.	४५००/- प्रति प्रशिक्षण	४५००/-
३	विषय विशेषज्ञ / शास्त्रज्ञ यांचे मानधन	२५०/- प्रति व्याख्यान X ८ व्याख्यान २ दिवसांकरिता	२०००/-
४	भोजन (दोन) / अल्पोपहार	२५०/- प्रति दिवस X ३० शेतकरी X दोन दिवस	१५०००/-
	एकुण		२४०००/-

क) विस्तार कर्मचारी प्रशिक्षण करिता आर्थिक निकष - क्षेत्रिय पातळीवर काम करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांना २० विस्तार कर्मचाऱ्यांसाठी २ दिवसाचे प्रशिक्षण आयोजित करणे.

अ.क्र.	बाब	दर रु.	रक्कम रु.
१	प्रशिक्षण साहित्य /लेखन सामुग्री /स्थळ /दृकश्राव्य सुविधा इ.	५०००/- प्रति प्रशिक्षण	५०००/-
२	निवास/प्रवास /परीवहन इ.	१५०००/- प्रति प्रशिक्षण	१५०००/-
३	प्रशिक्षक/ शास्त्रज्ञ यांचे मानधन	५००/- प्रति व्याख्यान X ८ व्याख्यान २ दिवसांकरिता	४०००/-
४	अधिकारी /विस्तार कर्मचारी यांचे भोजन (दोन) /अल्पोपहार	३००/- प्रति दिवस X २० अधिकारी /विस्तार कर्मचारी X दोन दिवस	१२०००/-
एकुण			३६०००/-

➤ **बाब क्र. ३**

शेतकरी मेळावे -

मृद नमुने गोळा करणे आणि जमिन आरोग्य पत्रिका वितरण याबाबत विशेष मोहिम आयोजित करण्यासाठी १०० किंवा १०० पेक्षा जास्त शेतकऱ्यांचे १ आठवडा मोहिम राबविणे

बाब	दर रु.	रक्कम रु.
जिल्ह्यात विविध ठिकाणी मृद नमुने गोळा करणे व जमिन आरोग्य पत्रिका वितरणाबाबत शेतकरी मेळावा/ मोहिम १०० किंवा १०० पेक्षा जास्त शेतकऱ्यांसाठी १ आठवडा मोहिम	रु.१.०० लाख X १०० शेतकऱ्या करिता मेळावे (१ आठवडा) प्रति जिल्हा ३ मेळावे	१.०० लाख

➤ **बाब क्र. ४**

आय सी टी च्या उपयोगासाठी आर्थिक निकष -

अ.क्र.	बाब	दर रु.	रक्कम रु.
१	जमिन आरोग्य पत्रिका पोर्टल, संगणक, प्रिंटर इ. आय सी टी च्या वापरासाठी एकत्रित रक्कम (खर्चाकरिता)	३६.८६ लाख प्रति राज्य	३६.८६ लाख

➤ **बाब क्र. ५**

कार्यशाळा आयोजनाकरिता आर्थिक निकष

अ.क्र.	बाब	दर रु.	रक्कम रु.
१	जमिन आरोग्य पत्रिका पोर्टल बाबत कार्यशाळेचे आयोजन	१.५० लाख प्रति कार्यशाळा	१.५० लाख

➤ **बाब क्र. ६ अभियान व्यवस्थापन : राज्य स्तरावरील बाब**

८) अनुदान वितरण पध्दती :-

राज्य शासनाच्या सुचनांनुसार या योजनेचा निधी वितरणाची कार्यवाही केंद्र शासनाच्या PFMS प्रणालीद्वारा व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांच्या कडील योजनेकरीता स्वतंत्र बँक खात्याद्वारे केली जात आहे. त्यामुळे योजनेचा निधी यापूर्वी दिलेल्या सुचनांद्वारा संबंधितांना निधी वितरण करावे यासाठी बाबनिहाय व देयकनिहाय खर्चास योजनेच्या मापदंडानुसार व प्राप्त झालेल्या मार्गदर्शक सूचना व निधीप्रमाणे जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांची पुर्वमान्यता घ्यावी. कोणत्याही परिस्थितीत PFMS प्रणाली व्यतिरिक्त योजनेचा खर्च होणार नाही याची दक्षता घ्यावी.

● उपयोगिता प्रमाणपत्र -

योजनेच्या खर्चाचे उपयोगिता प्रमाणपत्र केंद्र व राज्य स्वतंत्ररित्या विहित प्रपत्रात (GFR-12C) जिअकृअ यांचे स्वाक्षरीने वेळेत सादर होईल याविषयी खबरदारी घ्यावी.

९) पिक प्रात्यक्षिकाचे आयोजन करणे :-

खरीप/ रब्बी हंगामामध्ये कृषि विभागामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या विविध योजने अंतर्गत पिक प्रात्यक्षिकाचे आयोजन केले जाते. यामध्ये यापुढे पिक प्रात्यक्षिकाचे आयोजन करताना संबंधित शेतकऱ्यांच्या जमिन आरोग्य पत्रिकेनुसार पिकांना शिफारशी केलेल्या खतमात्रांचा अवलंब करावा, व त्याप्रमाणातच निविष्टांचा पुरवठा संबंधित पिक प्रात्यक्षिक क्षेत्राकरिता करावा. पिक प्रात्यक्षिकांबाबतच्या सर्व नोंदी अद्ययावत ठेवाव्यात व परिसरातील शेतकऱ्यांना सादर प्रात्यक्षिक क्षेत्रावर शेतीदिना दिवशी आमंत्रित करून पिकामधील झालेला बदल उत्पादन वाढ, प्रत सुधारणा इ.बाबी निदर्शनास आणाव्यात जेणेकरून इतर शेतकऱ्यांना मृद आरोग्य पत्रिकेनुसार खताची मात्रा वापरण्यास प्रोत्साहन मिळेल येत्या खरीप हंगामापासून मृद आरोग्य पत्रिकेनुसारच पिक प्रात्यक्षिकाचे आयोजन करण्याची जबाबदारी जिअकृअ यांची राहिल.

१०) योजनेचे सनियंत्रण :-

योजनेची अंमलबजावणी गाव स्तरावर कृषि सहाय्यक यांनी, तालुका कृषि अधिकारी यांचे तांत्रिक मार्गदर्शानुसार करावी व सनियंत्रण मंडळ कृषि अधिकारी यांनी करावे. या योजनेचे तालुकास्तरीय सनियंत्रण तालुका कृषि अधिकारी यांनी जिल्हा मृद सर्वेक्षण मृद चाचणी अधिकारी यांचे समन्वयाने करावे. तसेच या योजनेचे जिल्हा स्तरावरील सनियंत्रण जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी व कृषि उपसंचालक(समन्वय अधिकारी) यांनी जिल्हा मृद सर्वेक्षण मृद चाचणी अधिकारी यांचे मदतीने करावे. योजनेतर्गत निवडलेल्या गावांना मंडळ कृषि अधिकारी, तालुका कृषि अधिकारी, उपविभागीय कृषि अधिकारी आणि जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी क्षेत्रीय दौऱ्यांमध्ये वेळोवेळी भेटी देऊन कामाचा आढावा घेवून मृद आरोग्य पत्रिका शेतकऱ्यांना मिळाल्याची खात्री करावी. तसेच जिल्हा, उपविभाग व तालुकास्तरावर आयोजित होणा-या सात्पाहिक मासिक आढावा सभेत सादर महत्वाकांक्षी योजनेच्या कामाचा प्रगती आढावा अग्रक्रमाने घेण्यात यावा. जेणेकरून प्रयोगशाळांकडे येणा-या मृद नमुन्यांचा ओघ आणि तयार होणा-या मृद आरोग्य पत्रिकांचे शेतकऱ्यांना वितरण विहित कालावधीत (हंगामापूर्वी) करण्यात येवू शकेल. जिल्ह्यामध्ये सादर कार्यक्रम राबविण्याची प्रमुख जबाबदारी जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांची राहिल.

जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी कार्यालयातील कृषि उपसंचालक हे या योजनेचे नोडल अधिकारी असल्याने योजनेच्या प्रभावी अंमलबजावणीत त्यांचा महत्वाचा सहभाग आहे. यात प्रामुख्याने प्रयोगशाळेत तपासण्यात येणा-या मृद नमुन्यांची गुणवत्ता हा महत्वाचा भाग आहे. याअनुषंगाने नोडल अधिकाऱ्यांनी जिल्ह्यातील योजनेत सहभागी असणारे सर्व मृद चाचणी प्रयोगशाळांची नियतकालिक तांत्रिक तपासणी करणे गरजेचे आहे. तपासणी मध्ये प्रयोगशाळेस देण्यात आलेल्या मृद नमुन्यांच्या क्षमतेप्रमाणे आवश्यक उपकरणे, रसायने व काच सामान, तांत्रिक मनुष्यबळ इ. बाबी पुरेशा प्रमाणात असल्याची व विश्लेषणानंतर वापरण्याची खात्री करावी तसेच प्रयोगशाळेत ठेवावयाच्या सर्व नोंदवहया अद्ययावत आहेत किंवा कसे, नोंदवहयातील नोंदी अचुक असल्याबाबत खात्री करावी तपासलेले मृद नमुने व वापरण्यात

आलेले रसायने व काच सामान याचा सर्वसाधारण ताळमेळ बघावा जणेकरून मृद नमुने तपासणीची गुणवत्ता व अचुकता राखता येईल. या कामासाठी कृषि विद्यापिठातील तज्ञ/ जिल्हा मृद संरक्षण चाचणी अधिकारी यांची आवश्यकते नुसार मदत घ्यावी.

विभागीय कृषि सहसंचालक यांनी या कार्यक्रमाचा आढावा किमान महिन्यातून एकदा घ्यावा व मृद नमुने प्रयोगशाळेकडे पाठविणेचा ओघ नियमित राहिल याकडे तसेच जमीन आरोग्य पत्रिका हंगामापूर्वी शेतक-यांना वितरीत होतील याकडे कटाक्षाने लक्ष द्यावे, याकरिता अधिनस्त यंत्रणेस वेळोवेळी सक्त सुचना द्याव्यात. जणेकरून शेतक-यांना हंगामा पूर्वी जमीन आरोग्य पत्रिका उपलब्ध होतील व त्याप्रमाणे शेतक-यांना मृद आरोग्य पत्रिकेनुसार पिकांना द्यावयाच्या खतमात्रेचे नियोजन करणे सुलभ होईल व शेतक-यांच्या उत्पादन खर्चात बचत होऊन जमिनीचे आरोग्य अबाधित राहिल.

केंद्र शासनाचा सदर महत्त्वकांक्षी कार्यक्रम आपल्या कार्यक्षेत्रांत यशस्वीपणे राबविला जाईल यानुसार कार्यवाही व्हावी.

सोबत - १. जिल्हानिहाय लक्षांक (परिशिष्ट - १)

२. आठयडी प्रगती अहवाल नमुना (प्रपत्र अ व ब)

कृषि संचालक
(निविष्टा व गुणनियंत्रण)
कृषि आयुक्तालय, म.रा. पुणे-१

प्रत माहिती व योग्य त्या तात्काळ कार्यवाहीस्तव रवाना.

१. कृषि उपसंचालक (माहिती विभाग) कृषि आयुक्तालय, म.रा. पुणे-५
२. विभागीय कृषि सहसंचालक (सर्व)
३. जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी (सर्व)
४. जिल्हा मृद सर्वेक्षण मृद चाचणी अधिकारी (सर्व)

प्रत माहितीस्तव समादराने अप्रेषित

१. कृषि संचालक (सर्व) कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे ५
२. विभागप्रमुख, मृदाशास्त्र व कृषि रसायनशास्त्र विभाग, कृषि विद्यापीठ (सर्व)

प्रत माहितीस्तव सविनय सादर.

- मा. अपर मुख्य सचिव, कृषि व पणन विभाग, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय विस्तार मुंबई-३२
मा. आयुक्त कृषि, महाराष्ट्र राज्य, कृषि आयुक्तालय, पुणे-१

कृषि संचालक
(निविष्टा व गुणनियंत्रण)
कृषि आयुक्तालय, म.रा. पुणे-१

परिशिष्ट - १

जमिन आरोग्य पत्रिका योजना सन २०१८-१९ जिल्हानिहाय मृद नमुने काढण्याचे लक्षांक

अ.क्र	जिल्हा	एकूण २ वर्षांचे लक्षांक (१७-१८ व १८-१९)	सन २०१७-१८ मध्ये काढलेले मृद नमुने	सन २०१८-१९ मध्ये मृद नमुने काढण्याचे लक्षांक (३-४)
१	२	३	४	५
१	ठाणे	१७५६०	७८२३	९७३७
२	पालघर	१६४७४	४४९५	११९७९
३	रायगड	२५६२८	१९७५९	५८६९
४	रत्नागिरी	३२१४४	१७५८८	१४५५६
५	सिंधुदुर्ग	२५७८८	७६८१	१८१०७
एकूण विभाग		११७५९५	५७३४६	६०२४९
६	नाशिक	१६०७७२	६८९६७	९१८०५
७	धुळे	५८२७०	२७५५७	३०७१३
८	नंदुरबार	४२३६६	१९०६४	२३३०२
९	जळगांव	२२५३६९	६२३०५	६३०६४
एकूण विभाग		३८६७७७	१७७८९३	२०८८८४
१०	अहमदनगर	२३७०००	११०३९९	१२६६०९
११	पुणे	१९१२४६	८६५९२	१०४६५४
१२	सोलापूर	१९७२९९	९६९४०	१००३५९
एकूण विभाग		६२५५४५	२९३९३१	३३१६१४
१३	सातारा	११०९६१	५२६९७	५८२६४
१४	सांगली	१०७७२५	५२७४३	५४९८२
१५	कोल्हापूर	९०६४९	४१२५७	४९३९२
एकूण विभाग		३०९३३४	१४६६९७	१६२६३७
१६	औरंगाबाद	१२७५१९	४११६३	८६३५६
१७	जालना	६८६३८	२९८७२	३८७६६
१८	बीड	१३१४२०	२८१४८	१०३२७२
एकूण विभाग		३२७५७७	९९१८३	२२८३९४
१९	लातूर	७४०८०	३२७४५	४१३३५
२०	उस्मानाबाद	६३७५२	२९८७६	३३८७६
२१	नांदेड	१०८६१८	४६३५५	६२२६३
२२	परभणी	५९७१२	२३२३१	३६४८१
२३	हिंगोली	३७३१०	१९३२६	१७९८४
एकूण विभाग		३४३४७१	१५१५३३	१९१९३८
२४	बुलडाणा	९२३२४	४४२६४	४८०६०
२५	अकोला	५२६९६	२३४५०	२९२४६
२६	वाशिम	४७८४४	१७३५०	३०४९४
२७	अमरावती	१०२९०९	४६६२६	५६२८३
२८	यवतमाळ	१२०१६९	५५३२८	६४८४१
एकूण विभाग		४१५९४०	१८७०१८	२२८९२२
२९	वर्धा	४४१९१	२०९६४	२३२२७
३०	नागपूर	७४८२६	३५९८०	३८८४६
३१	भंडारा	४५७९६	२१९६३	२३८३३
३२	गोंदीया	५०९६८	१९९२६	३१०४२
३३	चंद्रपूर	६८५२८	३२६८६	३५८४२
३४	गडचिरोली	४०९७७	१९९७३	२१००४
एकूण विभाग		३२५२८७	१५१४९२	१७३७९५
एकूण राज्य		२८५१५२५	१२६५०९३	१५८६४३२

प्रपत्र - अ

राष्ट्रीय शाश्वत ज़ेती अभियानांतर्गत जमिन आरोग्य पत्रिका योजना सन २०१८-१९ आठवडी प्रगती अहवाल (दि. / / अखेर)

अ. क्र.	जिल्हा	सन २०१८-१९ साठी मृद नमुने काढण्याचे तपसांक	काढण्यात आलेले मृद नमुने संख्या	%	प्रत्यक्ष प्र.शाळेस प्राप्त मृद नमुने संख्या	तपासण्यात आलेले मृद नमुने संख्या	%	आरोग्य पत्रिका वितरण लक्ष	तयार आरोग्य पत्रिकांची संख्या	त्यापैकी वाटप आरोग्य पत्रिकांची संख्या	%
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२
१											
टिप - सन १७-१८ मध्ये छपाई करिता प्रलंबित जआप संख्या-				त्यापैकी तयार जआप संख्या -				त्यापैकी वितरीत जआप संख्या -			

सही/ शिक्का

जिल्हा मृद सर्वेक्षण मृद चाचणी अधिकारी

प्रपत्र - ब

जमिन आरोग्य पत्रिका कार्यक्रम २०१८-१९ प्रयोगशाळानिहाय मृद नमुने वितरण/तपासणी/ जआप छपाई अहवाल
(दि ----- अखेर)

जिल्हा -

अ.क्र.	प्रयोगशाळेचे नाव	प्रयोगशाळाप्रकार (स्थायी/फिरती/मिनीलॅब)	मृद नमुने तपासणी वार्षिक क्षमता	जिल्ह्याने प्रयोगशाळानिहाय दिलेला लक्षांक (संख्या)	पैकी वितरीत केलेले मृद नमुने (संख्या)	पैकी तपासणी केलेले मृद नमुने (संख्या)	MIS प्रणालीवर नोंदणी केलेले मृद नमुने संख्या	छपाई पूर्ण केलेले जआप (संख्या)
१	२	३	४	५	६	७	८	९

सही/ शिक्का

जिल्हा मृद सर्वेक्षण मृद चाचणी अधिकारी